

Meslek Etiği

Ahlak Kavramı

Bu ders notları sadece 2019-2020 Yaz dönemi uzaktan eğitim kapsamında kullanılabilir

Ahlak Nedir?

- TDK'a göre Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağıtöre
- Ahlak kişi vicdanının **belirli hareketleri doğıru ve iyi olarak** vasıflandırmasıdır (Kolçak, 2016).
- Ahlak en iyi yaşama şeklinin ne olduğunu bulmaya çalışır.
- Mutlak olarak iyi ya da kötü olduğu kabul edilen, belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranış kurallarını belirleyen kurallar bütünüdür.
- Ahlak toplum içerisinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistem bütünüdür.
- Ahlak başkalarına karşı sergilenen davranışlarda «Ne doğrudur?», «Ne yanlıştır?», «Ne iyidir» ve «Ne kötüdür» hakkında inanışlardır (Kutlu, 2017).

Ahlak Nedir?

- Ahlak bir insan topluluğunun asgari düzeyde ortak paydasını oluşturduğundan dolayı toplum tarafında ortaklaşa sahiplenilmelidir. Yani herkesin onayını almalıdır (Kutlu, 2017).
- Bundan dolayı ahlak toplumun vazgeçilmez bir parçasıdır.
- Ancak ne günümüzde ne de tarihte hiçbir zaman her yerde her zaman geçerli ahlak kuralları oluşmamıştır.
- Kısacası ahlak kuralları toplumlara göre değişim gösterebilir.

Ahlak Nedir?

- Ahlak bilimi içerisinde incelenen başlıca konular:
  1. İyi ve kötünün ayırt edilmesi,
  2. Doğru ve yanlışın belirlenmesi,
  3. İnsanın yapması gereken ya da insanlardan yapılması beklenen davranış ve eylemlerin tespit edilmesi,
  4. İnsanların yapmaması gereken ya da insanlardan yapılmaması istenen davranış ve eylemlerin tespit edilmesi (Kutlu, 2017).
- Yukarıdaki konulara göre ahlak günlük dilde insanın yapması ve yapmaması gereken davranışlar olarak adlandırılabilirken,
- Ahlak felsefesi açısından ise ahlak «nasıl yaşamamız gerekir» sorusuna verilebilecek bir cevaptır.

Ahlak Nedir?

- Etikte olduğu gibi ahlak ilgili özel kavramlar ve terimlerde mevcuttur.
- Ahlak felsefesi ile ilgili kavramlar:
  1. İyi,
  2. Kötü,
  3. Özgürlük,
  4. Erdem,
  5. Vicdan,
  6. Karakter,
  7. Disiplin
  8. Sorumluluk-irade,
  9. Ahlak yasası,
  10. Ahlaki karar,
  11. Ahlaki eylem (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

Ahlak Nedir?

- **İyi**: Ahlak açısından yapılması uygun olan eylemdir.
- **Kötü**: Ahlak yasası açısından yapılmasın uygun olmayan eylemdir.
- **Özgürlük**: İradeyi kullanarak istediğini yapabilme yeteneğidir.
- **Erdem**: İradenin cesaret, bilgelik, cömertlik gibi iyiyi yapmaya yani ahlaksal olana yönelmesidir.
- **Vicdan**: Bireyin kendi tutum ve eylemlerini değerlendirme yetisidir.
- **Karakter**: Kişiyi özgü davranışların tamamı olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel faaliyetine çevrenin verdiği önemdir.
- **Disiplin**: İş birliği yapmak, kuralları tanıyıp onlara uymak ve başkalarının haklarına saygı göstermektir.

Ahlak Nedir?

- **Sorumluluk-irade**: İnsan aklının iyi-kötü arasında seçim yapabilme yeteneğidir. Özgürlükle birlikte kullanıldığında anlam taşımaktadır.
- Ahlaki sorumluluktan bahsedebilmek için bireyin:
  1. Akıl sağlığının yerinde olması,
  2. O eylemi mutlaka özgür ortamda gerçekleştirmesi,
  3. Ahlaki eylemin amacı olan iyinin bilgisine sahip olması gereklidir (Kolçak, 2016).
- **Ahlak yasası**: Ahlak açısından uyulması gerekli ve geçerli olan kurallardır.
- **Ahlaki karar**: Kişinin ahlak kurallarına kendi hür iradesiyle uyma eylemidir.
- **Ahlaki eylem**: Ahlak kurallarına uygun ve iradeli olarak bir şeyi yapmaktır.

Ahlakın Bölümleri

- Ahlak bilimi genellikle teorik ve pratik ahlak olmak üzere iki ana bölüme ayrılır (Kutlu, 2017).
- Bununla beraber ahlak kavramının kapsadığı geniş anlam ve derinlikten dolayı çeşitli sınıflama ve tanımlamalarda mevcuttur.
- Teorik ahlak, insan davranışlarının tamamı ya bir düşüncenin ya da biyolojik bir dürtünün sonucudur.
- Buna göre insanın eyleme dönüştürdüğü düşünceler din, ahlak, karakter, vicdan, değerler ve hisler gibi faktörlerin etkisindedir.
- Teorik ahlak aslında bir çeşit öğreti ve nasihatler örgüsüdür. Yani «Yalan söyleme», «Kimseyi küçük görme» ve «İyilik yap» gibi nasihatleri inceler.

Ahlakın Bölümleri

- Pratik ahlak, teorik ahlakın ortaya koyduğu prensipleri ve nasihatleri uygulamaya geçirmektir (Kutlu, 2017).
- Bireyin eylemlerinin ahlaki yönünü araştıran ve davranışları ahlaki yönden değerlendiren bir yapıdadır.
- Buna göre insanların davranışları iyi mi, kötü mü, doğru mu, yanlış mı, yararlı mı, zararlı mı gibi sorulara cevap aranır.

Tanınmış Ahlak Felsefeleri

- İlk çağlardan bugüne kadar ahlaklı olmak nedir, hangi eylem veya davranış doğrudur gibi birçok soruya cevap arayan birçok yaklaşım geliştirilmiştir.
- Başlıca bu yaklaşımlar:
  1. Protagoras ahlakı,
  2. Kinik ahlakı,
  3. Kirene ahlakı,
  4. Sokrates ahlakı,
  5. Eflatun ahlakı,
  6. Stoa ahlakı,
  7. Epiktetos ahlakı,
  8. Epiküros ahlakı,
  9. Machiavalli ahlakı,
  10. Bacon ahlakı,
  11. Din ahlakı,
  12. Mandeville ahlakı,
  13. Bentham ahlakı,
  14. Nietzsche ahlakı,
  15. Kant ahlakı (Kutlu, 2017).

Etik ve ahlak ilişkisi

- Etik, ahlaki davranışın kendisini değil, bu davranışın olmasını sağlayan temel ilkenin **bilgi yapısını, özünü ve doğasını** incelemektedir.
- Ahlak ise, ahlakın ne olduğunu, insan davranışlarının dayandığı temelleri, iyi ve kötü eylemlerin nedenlerini incelemektedir.
- Etik daha çok kural ve politikalara dayalı davranışları ifade etmektedir.
- Ahlak kavramında ise duygusal ve değerlerle ilgili anlamlar yüklendiği görülmektedir.
- Ahlak, daha çok «*var olan*» sosyolojik bir olguyu incelerken; etik, ilişkilerde ahlaki değerlere uygun ölçütlerin ve onlara rehberlik edecek davranış kurallarının “neler olması” gerektiğini inceleyerek «*istenilir iyilere*» odaklanır (Kılavuz, 2003).
- Etik ve ahlak kavramları çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. Bununla beraber «Etik evrenselken, ahlak toplumsaldır» (Kolçak, 2016).

Etik ve ahlak ilişkisi

- Bireyin etik kurallara uyma konusunda ahlakın etkisi Kohlberg (1973) tarafından üç aşamayla açıklamıştır.
  - Birinci aşamada etik kurallara uyma özünde ceza görmemek, cezadan kaçınmak içindir (Örn. doğruyu yada yanlış ayırmadan davranan çocukların ceza almamak için yetişkinlerinin uyarılarını dinlemesi).
  - İkinci aşamada ise, kurallara uyma özünde ödül almaya yönelik kişisel çıkar kaynaklıdır (Örn. bireylerin sosyal çevrede güven artırmak için etik değerlere uyması).
  - Üçüncü aşama ise çok farklı olup, birey kuralın doğruluğuna yani ilkeye inandığı için kurala uygun davranmaktadır (Örn. bireylerin kendi içlerinden gelerek kurallara uyması) (Arslan ve Berkman, 2009).

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

- Ahlak her alanda gereklidir ve genel bir yargıdır. Bundan dolayı ahlak etik dışında birçok disiplin ile ilişkilidir.

Ahlak ve Mantık

- Mantık genel anlamda gerçeği aramaya yönelen zihin işlemlerinin hangisinin doğru hangisini yanlış olduğunu inceleyen ve açıklamayı amaçlayan bir bilimdir.
- Mantık ile zeka arasında bir ilişki varsa, ahlakla duygu arasında bir ilişki de mevcuttur.
- Buna göre mantıkla zeka, ahlakla duygu arasında bir organik bağ mevcut olduğuna göre, zeka ve duygu arasındaki etkileşim mantık ve ahlak arasındaki etkileşime zemin hazırlar (Kutlu, 2017).

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve hukuk

- Hukuk yazılı emir ve kuralları ifade ederken, ahlak yazılı olmayan ve emredici özelliği bulunmayan, toplum tarafından kabul görmüş kurallardır (Kutlu, 2017).
- Ahlak kuralları tamamen hukuk kurallarına dönüşebilir. Ancak yine de iki disiplin arasında belli farklar mevcuttur.
  1. Ahlak insanın kendisine karşı olan göreviyle meşgul olurken, hukuk genellikle bu konuyla uğraşmaz,
  2. Ahlak kuralları başkalarının haklarını  iğnememe, başkalarına yardım ve acıma gibi konuları incelerken, hukuk yalnızca toplumsal düzenin korunması için gerekli olan kuralları belirler,
  3. Hukuk kuralları kanun haline gelmiş kurallar iken, ahlak ise toplumun vicdanında yaşar,
  4. Hukuk kuralları yaptırım gücüne sahiptir. Ahlak kurallarına uymayanlar hakkında yasal bir yaptırım gücü yoktur.

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve sosyoloji

- Sosyoloji insanlar arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri ađ olarak kabul ederek toplumu inceleyen bir bilimdir (Kutlu, 2017).
- Sosyolojinin inceleme konusunun insan davranışları olduğu ve bu davranışların ahlaki boyutu dikkate alınırsa, sosyoloji ve ahlak arasındaki ilişki açıkça görülebilir.
- Sosyolojiye göre ahlak, toplumsal bir olgudur. Birçok değer gibi, ahlak da insan bilincinin yansımasıdır.
- Ahlaka şekil veren toplum olduğuna göre bireyler ahlaki toplum yoluyla kazanabilirler.
- Bununla beraber ahlak ve sosyoloji eylemleri incelerken metodolojik farklılıklar gösterirler.

Ahlakın diğer disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve psikoloji

- Psikoloji en basit anlamıyla insan ve hayvanların davranışlarını inceleyen bir bilimdir (Kutlu, 2017).
- Ahlak birçok açıdan hayatı anlamak ve yönetmek olarak görülebileceğinden insanın çevreyle ilişkileri sağlayan ruhsal faaliyetleri de yakından gerektirir (Kutlu, 2017).
- Yani ahlak psikolojinin alanına girmektedir ve psikoloji bilimi ahlaki yaşamının şartlarının bulunmasında yardımcı olur.
- Kısacası akıl olmadan ahlak olmayacağı için her iki disiplin arasında birbiriyle ilişkilidir.

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve felsefe

- Felsefe en basit anlamıyla doğa, insan, ahlak, toplum, dil, bilgi, sanat, din, politika ve devletle gibi konuları sorgulayarak açıklamaya çalışan bir bilimdir (Kutlu, 2017).
- Ahlakla felsefe arasındaki en önemli ortak payda insan ve insan düşünceleri ve eylemleridir.
- Hem ahlak, hem de felsefe düşünme ve eyleme dönüştürmenin temel yapısını esas aldıkları için birbiriyle ilişkilidirler.
- Ahlak davranışları kendi normları ile incelerken, felsefe ise davranışları sorgulayıp, şüpheleri gidermeye çalışmaktadır (Kutlu, 2017).

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve din

- Bütün semavi dinler güzel ahlakı emretmektedir. Bundan dolayı ahlakın en iç içe olduğu disiplin dindir.
- Ahlak ve dinin her birisinin kendine ait ayırt edici dil, kavram ve süreçlere sahip olmasından dolayı bu açıdan, iki kavram birbirlerinden bağımsız olarak gözükebilir (Kutlu, 2017).
- Ahlak değişebilirken, din değişemez. Bundan dolayı din değişen ahlaki değerlere karşı çıkabilir.
- Semavi dinler ve Konf  y ş l k ve Budizm gibi Uzakdoğu inanışların temelini ahlak yatmaktadır.
- Bununla beraber din olmadan ahlaki düşünce bireyler tarafından geliştirilebilir. Hatta bazı araştırmacılar «laik ahlak» yaklaşımını geliştirmeye çalışmışlardır.
- Ancak din olmaksızın ahlaki değerlerin hayatta geçmesi çok zordur. Çünkü ahlak anlayışı insanlık tarihinde önemli bir yer tutmuştur (Arslan ve Berkman, 2009).

Ahlakın diğ er disiplinlerle ilişkisi

Ahlak ve kültür

- Kültür, bireyin hayatı boyunca geliştirerek kazanabileceği dinamik kavramdır (Kutlu, 2017). Kültür toplumlar ve hatta bölgeler arasında çok farklılıklar gösterebilir.
- Ahlak ise daha dar kapsamlı olduğu için bölge ve toplumlar arasında fazla bir farklılık sunmayabilir.
- Kültür insan hayatını her alanına girdiği için davranış ve düşünceleri etkileyebileceği için ahlak üzerine etkiye sahiptir.

Ahlaki değerler

- Değer: **bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü**, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin ya da bir şahsın taşıdığı **yüksek ve yararlı nitelik** ya da **kıymet** olarak ifade edilebilmektedir (Kolçak, 2016).
- Yani değer bir olayın insan için önemini belirten inanç iken değerlerin meydana getirdiği ürün ise, değer yargılarını oluşturur (Kutlu, 2017).
- Günümüzde evrensel değerler dendiğinde; insanın doğuştan sahip olduğu **hak ve özgürlükler**, belli kıstaslara bağlı olarak yaşamasını garanti altına almayı hedefleyen **fikri, ahlaki ve sosyal değer yargıları** anlaşılmaktadır (Kolçak, 2016).

Ahlaki değerler

- Evrensel değerler:
  1. Geręe saygı,
  2. Kişisel bütünlük,
  3. Hakkaniyet,
  4. İnsan onuruna saygı,
  5. Hizmet,
  6. Sevgi,
  7. Hedonizm,
  8. Fayda ahlaki,
  9. Bencilik,
  10. Anarşizm (Kolçak, 2016).

Ahlaki değerler

- **Gerçeęe saygı**: Saygı; kısaca, benliğimiz dışındaki bir olgunun mevcudiyetinin kabulüne verilen onaydır. Gerçeęin bizim isteğimize göre değiştirilemeyeceği inancı ve davranışlarımızı gerçeği dūřunerek yapmak demektir.
- **Kişisel bütünlük**: İnsanın özünün, sözünün ve davranışlarının bir bütünlük içinde olmasıdır. Ya görüldüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün!
- **Hakkaniyet**: Adalet ve hukuk sisteminin özünde bulunan bir kavramdır. Haklı olana hakkını vermektir.
- **İnsan onuruna saygı**: İnsan onuru ‘can’ ın bir parçasıdır ve doğuştan gelir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de belirtildiği gibi her insan, ister yeni doğmuş bir bebek, ister fakir, ister zengin birbirine eşittir ve aynı onursal haklara sahiptir.

Ahlaki değerler

- **Hizmet**: Dünyadaki canlı cansız bütün varlıklar farkında olmadan birbirlerinin yaşamlarını devam ettirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu olgu ‘biz yaşadığımızdan dolayı birbirimize hizmet etmekle yükümlüyüz’ ifadesinde yerini almaktadır.
- **Sevgi**: Bireyin en önemli ihtiyaçlarından birisi sevgidir. Sevgi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması ve bunun sayesinde tutarlı ve zengin hale gelmesidir.
- **Hedonizm**: Ahlaki eylemin değeri, eylemin sonucunda oluşan hazdan kaynaklanmaktadır.
- **Fayda ahlakı**: Bireye fayda sağlayan şeyler iyi sağlamayan şeyler kötüdür.
- **Bencillik**: Kişinin kendi benine ve çıkarlarına düşkünlük göstermesidir.
- **Anarşizm**: Hukuk ve ahlakın insan özgürlüğünü kısıtlayan olgular olduğu kabul edilir.

Ahlaki değerler

- Bununla beraber bazı araştırmacılar bireyciliği ele alan hedonizm (haz ahlakı), faydacılık, egoizm, anarşizm gibi yaklaşımlar evrensel ahlak yasasının olmadığını savunmaktadırlar (Kolçak, 2016).

Ahlaki gelişim süreci

- Ahlaki gelişim süreci, antik çağlardan günümüze kadar birçok düşünür ahlak ve etik kavramları üzerinde düşünülp tartışmalar yürütmüştür.
- Aristo'ya «Toplumda yönetenler ile yönetilenler arasında bir ayırım yapılması ahlakidir».
- Sokrates'e göre «İnsanın temel amacı erdem olmalıdır».
- Aristippos'a göre «İnsanın amacı en yüksek haza ulaşmaktır insan kendine haz vermeyen şeylerden uzak durmalıdır» (Kolçak, 2016). Protagoras'a göre, 'Herşeyin ölçüsü insandır, genel geçerliğe sahip doğrular yoktur. Doğrular insandan insana değişir.'
- Antik Yunan düşünürleri gibi Türk-İslam düşünürleri de konu hakkında görüş bildirmişlerdir.
- Farabi'ye göre «Ahlak olgusu, yaratan ve yaratılan arasındaki bir kavramdır».
- İbni Haldun'a göre «Ahlaki bir varlık olmanın başta gelen koşulu yaşayan bir varlık olmaktır. İnsan öncelikle bu dünyada yaşamış olmaktır».

Ahlaki gelişim süreci

- Ahlaki gelişim süreciyle ilgili birçok görüş bulunmaktadır. En önemlilerinden birisi de Kohlberg'in görüşleridir. Ahlak konusunda çalışmalar yaparak ahlaki gelişim evrelerini açıklamıştır.
- Kohlberg'e göre bir birey üç düzey ve altı evreden geçerek ahlaki gelişime ulaşmaktadır:
  1. Düzey Gelenek Öncesi Düzey (4-9 yaş),
  2. Düzey: Geleneksel Düzey (10-20 yaş),
  3. Ötesi ve İlkelere Dayalı Düzey (15-20+ yaş) (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

Ahlaki gelişim süreci

1. D zney Gelenek  ncesi D zney

- Bireylerin 4-9 yaş dönemini kapsayan 1. D zney iki ana evreye ayrılmaktadır:
  - 1.Evre: Bağımlı Ahlak Evresi,
  - 2. Evre: Bireycilik ve çıkara Dayalı Alışveriş Evresi (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

1. Evre: Bağımlı Ahlak Evresi

- Doğru ya da iyi olan otoritenin iyi dediğidir. Bu aynı zamanda insanı cezadan koruduğu için doğrudur. Cezalandırılan davranış yanlış, ödüllendirilen davranış doğrudur.
- Ben merkezci bakış açısı baskındır. Olayların diğer insanlar açısından değeri önemli değildir.
- Tanımlayan en güzel söz; Polis, karım, annem vb görmediyse sorun yok (Ergin, 2019).

Ahlaki gelişim süreci

2. Evre: Bireycilik ve Çıkara Dayalı Alışveriş Evresi

- Birey hedonist bir yapıya sahiptir. Kendi ihtiyaçlarını tatmin etmek ister.
- Kendi çıkar ve ihtiyaçlarını karşılamak için eylemde bulunma ve başkalarının da aynı davranışları yapmasına izin verme evresidir.
- Doğru olan aynı zamanda adildir, eşit bir değiş tokuş, bir anlaşma ve pazarlıktır (Kutlu, 2016).
- En güzel atasözü: gör beni göreyim seni, bana değmeyen yılan bin yıl yaşasın, kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez (Ergin, 2019).

Ahlaki gelişim süreci

2. Düzey: Geleneksel Düzey

- Bireylerin 10-20 yaş dönemini kapsayan 2. Düzey iki ana evreye ayrılmaktadır:
  - 3. Evre: Karşılıklı Kişiler Arası Beklentiler ve Kişiler Arası Uyum Evresi
  - 4. Evre: Kanun ve Düzene Uyum Evresi (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

3. Evre: Karşılıklı Kişiler Arası Beklentiler ve Kişiler Arası Uyum Evresi

- Başkalarını memnun eden, grup tarafından onaylanan davranışlardır. Bu evrede gruba bağlılık çok önemlidir. Bireyin kendisine yakın insanların beklentilerine uyma evresidir. ‘İyi olma’ önemlidir.
- Güven, bağlılık, saygı ve iyilik gibi kavramlar karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinde önemlidir. Kişiye yakın olanlar, ana baba, evlat kardeş. Arkadaş gibi kişilerin beklentilerine uygun davranmak doğrudur. Birey grup tarafından onaylanmak ister (Kolçak, 2016).
- Babası görsün diye camiye gitmek, dostlar pazarda görsün (Ergin, 2019).

Ahlaki gelişim süreci

4. Evre: Kanun ve Düzene Uyum Evresi

- Yerel norm ve kurallardan çıkarak daha geniş sosyal sisteme ve onun yasalarına uyma evresidir.
- Birey mevcut düzene ve kurallara katı bir şekilde bağlıdır. Bir bütün olarak sistemin sürekliliğini sağlamak temel amaçtır. Yasalara büyük oranda uyulur.
- Doğru aynı zamanda topluma, gruba ya da kuruma katkıda bulunmalıdır. Hukuk hem bireyin, hem grubun, hem toplumun, hem de kurumun hizmetindedir. Kurulu sosyal düzen eleştirilmeden kabul edilir. Toplumsal düzen ve yasalar tartışılmaz (Kolçak, 2016).
- Kısacası «Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım».

Ahlaki gelişim süreci

3. Düzey: Geleneksel  tesi ve ülkelere Dayalı Düzey

- Bireylerin 15-20+ yaş dönemini kapsayan 2. Düzey iki ana evreye ayrılmaktadır:
  - 5. Evre: Toplumsal Anlaşma, Yararlılık ve Bireysel Haklar Evresi
  - 6. Evre: Evrensel Ahlaki  lkeler (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

5. Evre: Toplumsal Anlaşma, Yararlılık ve Bireysel Haklar Evresi

- Doğru olan davranış insan hakları ve toplum yararı gözetilerek, toplum tarafından kabul edilmiş kurallara uymaktır.
- Kurallar görelidir. Ancak bu kurallara genellikle tarafsızlık uğruna ve toplumsal sözleşme oldukları için uyulur.
- Kurallar grubun kurallarına ters düşse bile korunur. Yasal görüş kabul edilmekle birlikte, topluma daha fazla yarar sağlayacağına inanılırsa adil olmayan yasalar değiştirilebilir. Yasa ve düzen insanın iyiliği için vardır. Ancak yasaların değiştirilmesi için demokratik sürecin işletilmesi gerekmektedir (Kolçak, 2016)

Ahlaki gelişim süreci

6. Evre: Evrensel Ahlaki İlkeler

- Bu evrede tersine çevrilebilirlik ve evrenselleştirilebilirlik gibi kavramlar yer alır. Tersine çevrilebilirlik hak ve görevlerin yer değiştirmesine dayanan mantıksal bir anlayışın simgesidir.
- Bir bireyin hakkı diğer bireyin görevidir. Bir diğerinin görevi ise diğerinin hakkıyla ilgilidir. Çelişkili durumlarda bu durum tersine çevrilerek adil ve dengeli çözümler bulunabilir.
- Evrenselleştirilebilir ise tersine çevirme yoluyla verilen kararın herkesçe benimsenen ve paylaşılan adalet anlayışını ifade etmektedir. Doğru davranış sosyal düzenin yasa ve kuralları ile değil, kişinin kendi vicdanı ile geliştirdiği ahlak ilkelerine uygun davranıştır. Bu ilkeler adalet, insan hakları ve insana saygıdır.
- Yasalar ve toplumsal anlaşmalar bu ilkelere dayandıkları için geçerlidir. Evrensel ahlak ilkelerinin geçerliliğine inanılır (Kolçak, 2016).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Ahlakın oluşumunda çeşitli faktörler yer almaktadır. Başlıca faktörler:
  1. Kültür,
  2. Normlar,
  3. Aile,
  4. Din,
  5. Kalıtım ve çevre,
  6. Akran ve arkadaş çevresi,
  7. Eğitim,
  8. Kitle iletişim araçları,
  9. Kişilik,
  10. Tecrübe,
  11. Durumsal faktörler,
  12. Kişisel değerler,
  13. Ekonomik durum (Koçak, 2016; Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Kültür

- Bir toplumun toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin tümüne kültür denir (Kolçak, 2016).
- Kültür bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği, kazandığı bilgi, sanat, gelenek-görenek vb. yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.
- Kısacası kültür insan toplumuna özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelerdir (Kutlu, 2017).
- Kültür maddi ve manevi kültür olmak üzere iki bölümden oluşur.
- Maddi kültür; bina, yiyecek ve içecek, her türlü araç gereç, giysi gibi unsurlardan oluşurken, manevi kültür; inanç, gelenek, norm ve düşünce gibi oluşumlardır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

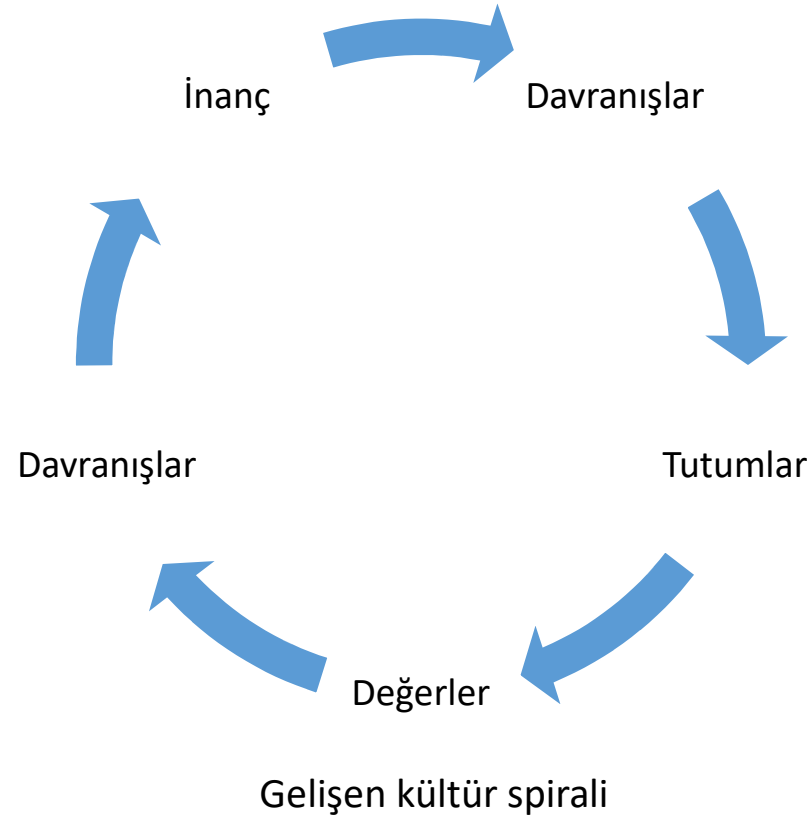
Maddi kültür öğeleri	Manevi kültür öğeleri
İnsan emeğinin toplumsal gelişme süreci içinde yarattığı araç ve gereçler	İnsan ilişkileri sonucunda ortaya çıkan yazılı ve yazısız kurallar
Toplumun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerileri	Toplum hayatını düzenleyen değerler, yasalar, gelenek, görenek, ahlak ve inançlar
Binalar, fabrikalar, otomobiller, elbiseler vb.	Dil, müzik, sanat vb.

(Kutlu, 2017)

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kültürün özellikleri:
  1. Kültür görelidir. Her toplumun kendine özgü kültürü bulunmaktadır.
  2. Toplumsal bir üründür, öğrenilerek kazanılır.
  3. İnsanlar arası etkileşim sonucu doğup gelişir.
  4. Kültür tarihseldir, geçmişten günümüze süregelenmektedir.
  5. Kültür durağan değildir. Zaman içinde değişmektedir. Özellikle maddi kültür daha hızlı değişmektedir. Ayrıca her toplumun kültürünün değişme hızı birbirinden farklıdır.
  6. Kültür insan eseridir. İnsanlar hem kültürü, hem de ondan etkilenir (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).
- Birey yaşadıkça inançlarında, değerlerinde, tutum ve davranışlarında gelişmeler yaşar ve bu gelişmeler beraberinde kültürün gelişimini sağlar (Kutlu, 2017).
- Yani kültür gelişimi bir çeşit döngüdür.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kùltürün toplumlar üzerinde önemli fonksiyonları bulunmaktadır:
  1. Bireyin davranışlarını yönlendirerek toplumsal düzeni sağlamak,
  2. Topluma kimlik kazandıran toplumu diğer toplumlardan farklı kılmak,
  3. Biz bilincini oluşturarak toplumsal dayanışma ve birlik duygusunu vermek,
  4. Sosyalleşme olarak nitelendirilen toplumsal kimliğin oluşumunu sağlamak (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kültür kendi bünyesindeki kökleşmiş birçok faktörün bileşimidir

Kökleşmiş kültür içerikleri	
Değer	Her toplumda, toplumsal gruplarda toplumsal katmanlarda farklı biçimlerde olabilir
Ahlak ve din	Kalıplaşmış kültür içerikleri sunar
Hukuk normları	Yazılı kurallardır. Diğer normlara göre yaptırımını daha kesin olan bu kuralların kaynağı, ahlak, din, örf, adet, uluslararası belgelerdir
Ahlak normları	Çoğunlukla yazılı olmayan ve iyiye gerçekleştirme felsefesine dayanan kurallardır
Evrensel normlar	Tarihsel sürece dayanan bu normlar, ulusal hukuk normlarına kaynaklık eder. Örneğin İnsan hakları evrensel bildirgesi

(Kutlu, 2017)

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kültürle ilgili bazı temel kavramlar:

1. Üst kültür,
2. Alt kültür,
3. Kültürleme,
4. Kültürleşme,
5. Kültürel yayılma,
6. Kültürel şok,
7. Kültür emperyalizmi,
8. Kültürel asimilasyon,
9. Kültürel yozlaşma (Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Üst kültür: Bir toplumda geçerli olan genel özellikleridir. Örneğın Türk kültürü.
- Alt kültür: Üst kültürün kapsamı içindeki din, dil, töre ve etnik köken bakımından kendine özgü özelliklere sahip toplulukların kültürü. Örneğın Yörük kültürü.
- Kültürleme: Toplumun, kendi kültürel özelliklerini yeni kuşaklara sosyalleşme yoluyla aktarmasıdır. Örneğın Almanya'da yetişen bir bireyin Alman gibi davranması.
- Kültürleşme: Farklı kültürlerin karşılıklı etkileşime girmesiyle gerçekleşen kültür alışverişidir. Örneğın AB ülkeleri arasındaki kültürel etkileşim.
- Kültürel yayılma: Bir kültürde ortaya çıkan maddi ve manevi kültür öğesinin dünyadaki başka kültürde yayılması. Örneğın Yoğurdun ve/veya dönerin Türkiye'den dünyaya yayılması.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kültürel şok: Kendi kültür ortamından başka kültür ortamına katılan bireyin yaşadığı bunalım ve uyumsuzluk. Örneğın Almanya çalışmaya giden birinci nesil Türk işçilerin uyum sorunu.
- Kültür emperyalizmi: Gelişmiş ülkelerin az gelişmiş diğerkültürleri çeşitli araçlarla kendilerine benzetmeye çalışmasıdır. Örneğın Batılı ülkelerin sinema ve TV yoluyla diğerkültürleri kendilerine benzetmeye çalışması.
- Kültürel asimilasyon: Bir kültürün, kendi içindeki diğerkültürleri kendine benzetmesi. Örneğın Orta Amerika yerlilerinin Latin kültürü içinde erimesi.
- Kültürel yozlaşma: Bir kültürün diğerkültür üzerindeki olumsuz etkisiyle oluşan kültürel bozulma. Örneğın bir kültürün kendi dilindeki terimler yerine yabancı dile ait terimleri kullanması.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Normlar

- TDK'ya göre norm yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural ve düzgüdür.
- Norm diğer bir ifade ile kural olarak benimsenmiş ve yerleşim ilke, kanuna uygun durum, belirli bir grup için tipik sayılan modern standart veya görgü kuralları, davranış bilgisi, topluluk töresi gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Kolçak, 2016).
- Normlar yazılı ve sözlü normlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Yazılı normlar

- Yazılı normlar resmi norm olarak ta adlandırılmaktadır.
- Kanunlar, tüzükler, yönetmelikler gibi devletler resmi organlarınca düzenlenip uygulamaya konulan, gerektiğinde değiştirilen, devletin ve sosyal düzeninin korunmasını ve devamını amaçlayan kurallardır (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

Yazısız normlar

- Resmi olmayan normlardır.
- Bireyler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinden doğan gelenek, görenek, adet, töre, din kuralları ve görgü kuralları gibi yazılı olmayan normlardır (Kolçak, 2016; Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Yazısız normlar

- Gelenek: Bir toplumda, çok eskilerden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, toplumsal yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır.
- Töre (Örf): Çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen bir takım örnek tutum ve davranışlardır.
- Örfler, aynı zamanda toplumu, herhangi bir diğer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil eder.
- Adet: Halk tarafından alışılmış ve yaygın olarak kullanılan davranış şeklidir. Adetler de tıpkı töre gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir.
- Toplumsal yaşamın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında adetler etkili olmalıdır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Yazısız normlar

- Görenek: En yalın tanımıyla bir şeyi görülebildiği gibi yapma alışkanlığıdır.
- Öteki sosyal alışkanlıklar gibi görenekte gerekli ve uygun görülenleri kapsar. Ama bunların mutlaka yerine getirilmesini istemez.
- Kurallar: İnsanların kendi nefislerine karşı görevlerini ve diğer insanlarla ilişkilerinde nasıl davranmaları gerektiğini belirten kurallardır.
- Görgü kuralları: Örf ve adetlerin basit biçimidir. Bir kimsenin belli bir olayda nasıl davranması gerektiğini gösterir.
- Yazılı olmayan normlar sosyal norm olarak da nitelendirilmelidir (Kolçak, 2016).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Sosyal normların özellikleri:

1. Sosyal değerlerin somut şeklidir.
2. Toplum düzen ve devamlılığını sağlar.
3. Toplumsal kontrolü sağlar.
4. Toplumsal süreç içinde veya merkezi otoritece oluşturulabilir.
5. Bireylerin davranışlarını sınırlayan emir veya yasaklar şeklindedir.
6. Toplumdan topluma ve zamanla değişir.
7. Zorlayıcıdır, uymayanlar cezalandırılır.
8. Çoğunluğun sosyal normlara uyması sosyal bütünleşmeye, uymaması ise sosyal çözölmeye neden olur (Kolçak, 2016).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- İnsan kişiliğinin oluşmasında ilk ve en önemli faktör ailedir (Kolçak, 2016).
- Aile insanın doğup büyüdüğü, yetiştiği, bakımının ve korunmasının sağlandığı ilk sosyal yapıdır.
- İlk çocukluk yıllarında aile toplum normlarını ahlaki değerlerini çocuğa aktarmak için gerekli olan model ve örnekleri sağlar ve onu doğru davranışa yönlendirir.
- Çocuğun anne ve babasını taklit ederek öğrendiği ahlaki ilke ve standartlar bireyin çalışma hayatındaki ahlaki ilke ve standartlara da temel teşkil eder.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Demokratik ebeveynler: Çocuklarını seven, benimseyen, ilişkileri sevgi ve saygıya dayanan, sorunları konuşup danışarak çözümleyen, çocuklarına söz hakkı veren anne babalardır.
- Otoriter ebeveynler: Çocuklarını sürekli olarak, kontrol altında tutan, kurallara sıkı sıkıya uymasını bekleyen, çocuk adına her türlü kararı alan ve çocuklarının da bu kararlara uymasını bekleyen anne-babalardır.
- Aşırı koruyucu ebeveynler (Helikopter ebeveynler): Çocuğa büyük bir sevgiyle bağlanmış ve tüm yaşantılarını çocuğa göre düzenlemiş, onun davranışlarını büyük bir hoşgörülle karşılayan, sürekli gözetip kollayan anne-babalardır.
- İlgisiz ebeveynler: Çocuğa karşı ilgisiz, maddi ve manevi ihtiyaçlarına karşı duyarsız, sevgi ve şefkati yetersiz, kontrolü gevşek olan anne-babalardır (Kolçak, 2016).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Din

- Din insanla birlikte doğmuş ve insanla birlikte devam eden bir yapıdır.
- Birbiriyle uyumlu inançlar ve ilişkiler bütünü olan dinin farklı işlevleri bulunmaktadır (Kolçak, 2016).
- Geçmişte de günümüzde de dünyayı sevk ve idare eden kuvvetlerin başında din gelmektedir (Ergin, 2019).
- Din insanın hayatının üç temel boyutu olan, insanın varoluşunun kaynağı, insanın yaratılışının ve yazgısının kaynağı, insanın değer cetvelinin belirleyicisi ve gündelik yaşamındaki yol göstericisi olmasıyla ilgili soruları Allah kavramıyla cevaplandıran inanç sistemidir.
- Bu nedenle doğaüstücülüğe ek olarak insani idealleri de temel almaktadır. Bunun yanında din, insanın iç yaşantısında en özel alanıdır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Dine inanan ve bağlanan kişi, düşünce ve davranışlarında iman ve ahlaki bir bütün olarak yaşar.
- Din ahlaki bir yaşayışı esas alır. Ancak ahlakın dine bağlılığı zorunlu değildir, dini inanç ahlak için psikolojik bir faktördür.
- Din ahlaka destek olur ve ahlak üzerinde din kadar etkili başka bir müessese bulunmamaktadır (Kolçak, 2016).
- Bundan dolayı bazı devletlerde dini kurallar aynı zaman hukuki kurallar olarak kabul edilmektedir (Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Kalıtım ve çevre

- Boy, kemik yapısı, cinsiyet, saç göz rengi gibi fizyolojik özelliklerin yanı sıra zihinsel yetenekler, duygusal denge, mizaç gibi psikolojik özellikler de kalıtım yoluyla anne ve babadan çocuklara aktarılmaktadır (Kolçak, 2016).
- Çevre ise bireyin kişiliğini ve davranışlarını etkileyen, kalıtımsal olmayan bütün faktörleri içine alan bir kavramdır.
- Çevre insanların ve diğer canlıların yaşama ortamını içine alan kavramdır.
- Genel olarak çevre, canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam olarak tanımlanmaktadır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- İnsan ahlak sahibi olarak doğmamakla birlikte ahlak bakımından tamamen boş da değildir.
- İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimleri, ahlaki bir kişilik sahibi olmasına elverişlidir. Küçük yaşlardan itibaren insanda ahlaki değerlere karşı ilgi ve istek vardır.
- Davranışlar iyi kötü, doğru-yanlış gibi ahlaki yargılar şeklinde değerlendirilmektedir. Bu yargıları insanlara öğreten yine insanlardır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Akran ve arkadaş çevresi

- Akran ve arkadaşlar bireyin toplumsal ilişki, duygusal destek, birlikte eğlenme gibi ihtiyaçlarını karşılarlar (Kolçak, 2016).
- Bu nedenle bireyler arkadaşlarının davranış ve tutumlarından etkilenmekte ve onlara sıkı bir şekilde bağlanmaktadır.
- Arkadaşlar veya arkadaşlardan oluşan grup üyeliği kişiye, sosyal açıdan bir belirlilik kazanmasına ve psikolojik açıdan duygusal bir denge oluşturmaya yardımcı olmaktadır.
- Akran ve arkadaşlardan oluşan gruplar, genellikle yaşları birbirine yakın, konumları aynı olan üyelerden oluşur. Benzer sosyo-ekonomik düzeyleri, din ve etnik kökenden kişileri kapsar.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Eğitim

- Eğitim, bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirme sürecidir (Kolçak, 2016).
- Eğitim sürecinde, bireyin davranışlarının istenilen yönde değiştirilmesi amaçlanmakta ve davranışlarındaki değişme kasıtlı olarak gerçekleştirilmektedir.
- Eğitimde esas olarak bireyin kendi yaşantısı ele alınır.
- Eğitim, bireyin doğumdan ölüme kadar olan bir olgu olduğundan, politik, sosyal, kültürel ve bireysel boyutları aynı anda içinde bulundurduğundan, tanımının yapılması zor olan bir kavramdır.
- Bireylerin, toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek , tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Eğitimin amacı, bireye belli bilgi ve beceriler aktarıp, değer yargıları aşılıyarak onda istenen davranışları geliştirmektir.
- Bu amaç, ahlaki değerleri de kapsamaktadır. Eğitim, bireyin ahlaki gelişimini etkileyen önemli dinamiklerden biridir.
- Ahlak gelişimi üzerindeki eğitimin etkilerine sadece modern eğitimciler değil, klasik eğitimciler de değinmişlerdir.
- İnsanlar, ahlaki özellikler bakımından aynı düzeyde değildirler. Bazısı iyi, bazısı kötü, bazısı uysal ve bazısı da öfkeli. Bu niteliklere sahip olanların arasında, sayısız mertebelerde kişiler vardır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Doğuştan getirdikleri öfke, zevk, hırçınlık, açgözlölük ve benzeri kötü huyları ihmal edilip, eğitilmemiş her insan, mevcut hali üzerine büyür, ömrü boyunca da bu durumunu korur.
- Bireylerin doğuştan getirdiğı nitelikler ile çevresel faktörlerin karşılıklı etkisi, eğitim aracılığı ile bütünleşip istenilen şekli alabilir.
- İyi-kötü, doğru-yanlış gibi ahlaki özellikler, yalnızca eğitim yolu ile değiştirilebilir ve geliştirilebilir, aksi taktirde körelebilir veya yozlaşabilirler.
- Okul eğitiminde, çocuk ve gençlerin ahlaki gelişimleri üzerinde öğretmenin rolü büyüktür. Okul öncesi dönemde çocuk, ebeveyn ya da diğer aile bireylerini ahlak modeli olarak seçerken, okul eğitimi döneminde ise ahlak modeli olarak çoğunlukla öğretmenini seçer.
- Çocuğa göre öğretmenin söylediğı ve yaptığı her şey doğrudur. Öğretmenin kişiliğı, öğrencilere ve olaylara karşı tutumu, öğrencilerin kişiliklerine yansır. Çünkü, öğrenciler öğretmeni örnek alarak onunla özdeşleşmeye çalışırlar.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Kitle iletişim araçları

- Küreselleşen dünyada insanların tutum ve davranışlarını buna bağlı olarak da etik ilke ve değerlerini etkileyen en önemli faktörlerden biri de kitle iletişim araçlarıdır (Kolçak, 2016).
- Radyo, televizyon, dergi ve kitaplar insanın sürekli olarak yeni bilgi ve görgü edinmelerine neden olmakta, bireylerin değer yargıları da bu görüşler doğrultusunda değişmektedir.
- Kitle iletişim araçlarının en etkilisi göze ve kulağa hitap ettiği için televizyon olarak kabul edilmektedir.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi bilinen bir gerçektir. Binlerce yıl içerisinde toplumların edindiğı değer yargıları, kitle iletişim araçlarıyla birden ve çok sert bir şekilde değışebilmekte yerlerine başka değer yargıları konulabilmektedir.
- Bu yolla kamuoyu oluşturulmakta, fikir ve inançlar yayılarak, sürekli tekrarlarla ve belli yorumlarla yeni değerler dayatılabilmektedir.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Kişilik

- Kişilerden söz ederken 'hoş' 'canlı' 'mutlu' 'mutsuz' 'iyilik yapan' 'güçlü' gibi ifadeler kullanırız. Burada anlatılmak istenen, bireyin gösterdiği davranış özellikleridir (Kolçak, 2016).
- İnsan kişiliği, bilinen ve bilinmeyen yanlarıyla dışa yansıtılan ve yansıtılmayan niteliklerden oluşur. Kişiliğin, iç, öznel, dışa yansımayan yanı yorumlanarak, dışa yansıyan yanıysa ölçülerek anlaşılmaya çalışılır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Bireyin hayati boyunca dinamik bir süreç olan kişiliğin tanımlarından bazıları şunlardır:
  1. Kişilik, bir bireyin tüm ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, konuşma tarzının, dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir terimdir.
  2. Asıl olan, kişiliğin kendine özgü ve ahenkli bir bütün olmasıdır. Bireyin belli, dış görünüşü, direnme süresi, sesi ve konuşma tarzı, tepki hızı, sporculuğu gibi özelliklerinin hepsi o insanın kişiliğini tanımlamada önemlidir.
  3. Doğuştan gelen biyolojik özellikleri ile çevreden gelen sosyal faktörlerin birbirleri üzerine yaptıkları etkilerin meydana getirdiği ahenkli bir bütündür. Buna göre kişilik hem kalıtsal, hem de çevresel özelliklerin bir ürünüdür.
  4. Kişilik; kişiden, yapıların, davranış biçimlerinin, düşünüş özelliklerinin, ilgi ve eğilimlerinin, yetenek ve yönelişlerinin, ruhsal durumlarının karakteristik birlik bütünleşmesidir (Kolçak, 2016).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Dışsal kendilik kontrollü bireylerin etik dışı davranışa daha eğilimli oldukları kabul edilmektedir.
- Örneğin; işle ilişkili hatalarını, çalışma arkadaşlarını suçlayarak ya da yalan söyleyerek gidermeye çalışabileceklerdir.
- Kişilik, insanın bütün bedensel özelliklerinin, içgüdülerinin, dürtülerinin, eğilimlerinin, kazanılmış deneyimlerinin bir bütünüdür.
- Deneyim insanın yaşantısıdır. Kişilikteki değişiklikler hayat boyu devam etmektedir. Bedensel gelişim gibi kişilikte uzun yıllar boyunca oluşmaktadır. Ancak bu gelişimin fark edilmesi çok zor ve yavaştır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Günlük kullanımda mizaç ya da huy olarak da nitelendirilmektedir.
- Mizaç ya da huy; günlük yaşantı içinde kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Çabuk kızmak, sıkılmak, öfkelenmek, neşelenmek, hareketli ya da hareketsiz olmak vb. bireylere göre değişen mizaç özellikleri ya da huydur.
- Kısaca, insanın duyguların ya da coşkularının bütünü olarak tanımlanabilen huy ya da mizaç, kişiliğin sadece bir yanını ya da bir öğesini oluşturmaktadır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Karakter; kişiye özgü davranışların bütünü olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliğine, çevrenin verdiği değerdir.
- Bireyin karakteri, kişisel özellikler ile içinde yaşanılan çevrenin değer yargılarından oluşur.
- Karakter, aile, okul, çevre içinde çocukluk çağından itibaren gelişmeye, biçimlenmeye başlar. Çocuklukta başlayan özümleme, benimseme ve özdeşleşme süreçleri sonunda oluşan vicdanın niteliği ve niceliği, aynı zamanda karakterin de nitelik ve niceliğini saptar.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Tecrübe

- Bireyin ahlaki ilke ve değerlerini etkileyen bir diğer faktör de, içinde bulunulan durumun özelliklerini oluşturan durumsal faktörler yani tecrübeleridir (Kolçak, 2016).
- Durumsal faktörler, bireyin bazı durumlarda olduklarından farklı biçimde davranmalarına neden olabilmektedir.
- Bireyler maddi bakımdan iyi olmadığı zamanlar ile iyi olduğu zamanlar arasında farklı bakış açıları geliştirebilmektedirler. Bireylerin çalışan personel, öğrenci, yönetici olmaları durumunda farklı davranış içerisinde olmaları mümkün olabilmektedir.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Kişisel değerler

- Kişisel değerler veya diğer bir ifadeyle kişinin hayatındaki unsurların önem sırası da bireysel ahlakın oluşumunda önemli bir yer tutmaktadır (Kolçak, 2016).
- Örneğin; hayatındaki en önemli şey finansal kazanç ve kişisel gelişim olan bir fert, refah arayışını teşvik eden bir bireysel etik anlayışını benimseyecektir.
- Manevi değerleri dikkate almaksızın kazancını artırmaya yönelik çabalarda katı bir tutum içerisinde olabilecektir.
- Bu faktörlerin etkisiyle bireyler birbirlerinden farklı etik değerlere sahip olabileceklerdir.
- Bireysel ahlak veya etik, bir toplumun herhangi bir bireyinden gelen, etik ile ilgili beklentileri yansıtmaktadır. Toplumun bireylerden beklentisini oluşturan bu ilkeler, temel etik ilkelerle de benzerlik göstermektedir.
- Aynı temel ilkeler iş veya meslek etiğinde de geçerli olacaktır.

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Değerlerin ayırtıcı özellikleri:
  1. Değer kalıcıdır,
  2. Değer bir inançtır,
  3. Değer bir davranış biçimi veya nihai bir durumdur,
  4. Değer bir tercihtir (Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

- Değer ayrıca iş hayatın özellikle yöneticilerin işleriyle ilgili karar almalarında etkilileri aşağıdaki gibidir:
  1. Kişisel değer sistemi yöneticilerin olayları ve karşılaştıkları problemleri algılamalarını etkiler,
  2. Kişisel değer sistemi yöneticilerin problemleri çözümünü ve kararları etkiler,
  3. Kişisel değer sistemi yöneticiler kişiler arası ilişkileri etkiler,
  4. Kişisel değer sistemi yöneticilerin başarı algısını etkiler,
  5. Kişisel değer sistemi bir yöneticinin örgütsel baskıları ve amaçları kabul veya reddetme derecesini etkiler,
  6. Kişisel değer sistemi yöneticinin ahlaki ve ahlaki olmayan davranışlar arasındaki farkı ortaya koyması için temel oluşturur,
  7. Kişisel değerler yönetsel performansı etkiler (Kutlu, 2017).

Ahlakın oluşumunda rol oynayan faktörler

Ekonomik durum

- Ekonomik olarak gelişmiş toplumlarda kültürel ve ahlaki değerler kaybolabilmekte, bireysellik ön plana çıkarak toplumun birlik ve beraberliği bozulabilmektedir, bireyde ve toplumda bunalımlar getirebilmektedir (Kolçak, 2016).
- Ekonomik eşitsizliğin mevcut olduğu sosyal yapılarda gelir düzeyi yüksek olanların yaşantısına özenen insanlar müthiş bir bencillikle servet ve iktidarın sahibi olma yarışı içine girebilmektedir.
- Bu gibi toplamlarda özellikle gençler kumar, uyuşturucu madde ve cinsel sapkınlıklar gibi ahlaka sığmayan davranışlar gösterebilmektedirler.

Kaynakça

- Arslan, M., Berkman, Ü., 2009. Dünyada ve Türkiye’de iş etiği ve etik yönetimi. İstanbul: TÜSİAD yayınları.
- Ergin, M. G., 2019. Meslek etiği ders notları. Ankara Üniversitesi.
- Kılavuz, R., 2003. Kamu yönetiminde etik ve bir sorun alanı olarak yozlaşma. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kohlberg, L., 1973. The claim to moral adequacy of a highest stage of moral judgement. The Journal of Philosophy, 70, 630-646.
- Kolçak, M., 2016. Meslek Etiği. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kutlu, H.A., 2017. Meslek Etiği. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.